A FURCSA KOALÍCIÓ

Havas Péter
(nyugdíjas tudományos főmunkatárs, Ph.D, MTA PTI)

ÖSSZEFOGLALÓ

A tanulmány főleg azért kapta „A furcsa koalíció" címet, mert 2010 májusában Nagy-Britanniában két olyan párt, a konzervatívok és a liberálisok kézfogásá következett be, amelyek sok tekintetben különböznek egymás értékeitől és hasonló esetre 80 éve nem is volt példa.

A szerző miután összefoglalja azokat a politikai folyamatokat, amelyek elvezettek a koalícióhoz, benne a Konzervatív Párt választási, ám nem abszolút többségéhez, lényegében egy alapvető dilemmával foglalkozik: vajon ez a koalíció egy politikai válság áthidalásának kísérlete, vagy a politika megújhódásának első lépése?

A tanulmány ebből az aspektusból vizsgálja azokat a pilléreket, amelyeken ez a koalíció alapul, a gazdasági és pénzügyi stabilitás megvalósítása, a felsőoktatási tandíj bevezetése és a választási reform lebonyolítása. Értelmezése szerint, a Liberális Demokratáknak, mint koalíciós partnernek elsősorban az első és a második feladat támogatása jelentett kihívást, vezetett népszerűség-vesztéshez, de az igazi koalíciós válságot a választási reform körüli fejlemények generáltak. A konzervatívok támogatták az alternatív választási rendszer népszavazásra bocsátását, mint a koalíciós megállapodás egyik meghatározó elemét, de amikor erre sor került, annak elutasítása mellett léptek fel és főleg ennek köszönhető totális veresége, ami főleg a Liberális Demokratákat, az alternatív rendszer híveit sujtotta. Bebizonyosodott, hogy a konzervatívok továbbra is a többségi valasztási rendszert favorizálják és egyedül kívánnak választásokat nyerni. Emellett a tanulmány azt a véleményt képviseli, hogy a koalíció nehézségei ellenére mindkét fél számára haszonnal is járt., miközben sorsa még nem dölt el, bár kétségtelen, hogy 2010 óta inkább lazult, mint konszolidálódott, viszont a konzervatívok dominanciája a szövetségen belül erősödött

A tanulmány logikája egyértelműen azt sugallja, hogy a koalíció jövője jelentős módon a Liberális Demokratákon múlik, attól, válallják-e szociál-liberális identitásukat és nem kerülik a konfliktusokat a konzervatívokkal. Addig viszont azok a feltételezések, miszerint a koalíció elvezethet a brit pártrendszer átrendeződéséhez nyitva maradnak és meg kell elégedni magával a furcsa koalícióval, amely a sokpártrenszerhez vezető út első lépéseként is értelmezhető.

Kulcs szavak: koalíció, Konzervatív Párt, Liberális Demokraták (pártja), Munkáspárt, választási rendszerek

Tanulmányunk abból a feltételezésből indul ki, hogy napjainkban a demokrácia és annak intézményeinek hatékonyságát elsősorban a politika és annak szereplői iránti bizalom, ha nem is elvesztése, de érőteljes elhalványulása jellemzi. Így van ez Nagy-Britanniában is, ahol a demokrácia garanciái több sajátos hagyománnyal rendelkeznek. Az elmúlt évtizedekben itt is jelentősen megcsappant a választásokon történő részvétel, a politikai pártok iránti érdeklődés és bizalom, a választópolgárok azonosulása a pártokkal. Állandoan csök-

ken a két nagy pártra leadott szavazatok száma. A Munkáspárt 2005-ben a szavazatok 35,2%-ával nyerte meg a választásokat, kormánypárt Nagy-Britanniában ilyen alacsony támogatottsággal még nem alakított kormányt. A brit politikában sokáig uralkodó „osztály szerinti szavazás", (class voting) lassan teljesen a múlté lesz. Az olyan jelenségek, mint a parlamenti képviselők költségeinek térítése körül kirobbant botrány nem kiváltotta a politikával szembeni bizalmatlanságot, hanem jelentős mértékben felerősítette azt. A szigetországban a politika, annak stabilitása gyakorlatilag a kétpárt-rendszerre, vagyis az egypárti kormányzásra és a többségi választási rendszerre épül. Indokoltnak tartjuk ezért azt a hipotézist, miszerint ebben az országban a politikával szembeni antipátia először a párt- és választási rendszert kezdte ki, és a tapasztalható viták, megosztottság e kérdésekben kihatással vannak és lesznek a politikára. Nem túlzás ezt a feltételezést kiterjeszteni a demokrácia értelmezésére általában, vagyis annak eldöntésére mi van összhangban és mi nincs a demokrácia bölcsőjének is tartott ország tradícióival, melyik út vezet a brit demokrácia megújulása felé.

ELŐZMÉNYEK ÉS FOGALMAK

2010. május 6-án a brit konzervatívok 13 ellenzékben töltött év után megnyerték a parlamenti választásokat. Mivel azonban nem szereztek abszolút többséget, váratlanul koalíciós szövetséget kötöttek a Liberális Demokratákkal és azóta együtt kormányozzák Nagy-Britanniát. A pluralista demokráciához szokott országok többsége számára a koalíció a politikai „mindennapok" normájának tekinthető, a szigetországban azonban hosszú évtizedek óta nem alakult koalíciós kormány, akkor is csak a rendkívüli körülmények közepette, a nemzeti egység és összefogás jegyében. Hozzátehetjük, hogy a koalíciókkal szembeni ellenszenv, mint oly sok más ebben az országban tradíciónak is felfogható. Mark Oaten a koalíciókról szóló könyvében[1] hivatkozik a XIX. századbeli brit miniszerelnökre, Benjamin Disraelire, aki szerint a koalíciók ugyan lehetnek sikeresek, de csak egy rövid ideig és ezzel magyarázható, hogy Anglia ezeket nem szereti. A szerző hozzáteszi, hogy bár a brit politika történetében a pártok régebben is kötöttek paktumokat, az ország megmaradt egy párt által kormányzottnak, és a paktumok szinte mindig azért jöttek létre, hogy konkrét, aktuális problémákat oldjanak meg, és ha volt is valami közös bennük, az mindig válságokkal és instabilitással volt azonosítható.[2]

Ezek után kevés csodálkozni való van azon, hogy a 2010-es a koalíció – de méginkább annak összetétele, az, hogy a két párt tárgyalásai simán és a két pártvezér, David Cameron és Nick Clegg, szinte tüntető barátsága jegyében folytak,[3] hogy a megállapodást mindössze öt nap alatt hozták össze – váratlan volt, nemcsak a közvélemény, de még a pártok belső körei számára is, mivel

köztudott volt, hogy a két pártot sok ellentét választja el. Ez a koalíció azzal is pozitív visszhangot váltott ki, hogy formájában igencsak hasonlít a „klasszikus" európai koalíciós esetekre, a sokpárti modellekre és ezzel felvillantotta a hagyományos brit politikai és pártrendszer átalakulásának lehetőségét is.

Dolgozatunk vázlatosan szembesíti a sajátos, különös brit „esetet" a koalíciós elméletek általános szabályaival, majd megpróbál választ adni arra a kérdésre, hogy vajon ez a konzervatív-liberális koalíció egy sajátos indíttatású politikai válság áthidalásának kísérlete, avagy inkább a társadalom és politika megújhódásának első lépése, ennek leképezése a koalíciós pártok életében? Vajon ez a koalíció hatással lesz a pártrendszerre azzal, hogy a két koalíciós párt centrista elemeit esetleg egy új középerővé formálja, vagy inkább az feltételezhető, hogy a két párt belső ellentétei megakadályozzák e kísérletet? Egyszóval: valóban egy új brit politika kibontakozásának lehetünk tanúi?

A koalíciók sokféleségét alapvetően az alkalmazott választási rendszerek határozzák meg. A modern demokrácia alapfeltétele a választás joga, de ez az axióma nyitva hagyja a kérdést, hogy vajon a szavazatok milyen aránya konvertálódik megválasztott képviselőkké. A brit többségi választási rendszer azzal a következménnyel jár, hogy adott választókerületből az a képviselőjelölt kerül be a parlamentbe, aki (akár minimális) többséget szerez, mégha nem is éri el a szavazatok 50%-át, a többi szavazat viszont elvész. Ezzel szemben az arányos választási rendszerek a résztvevő pártok szavazati arányának megfelelően osztják el a mandátumokat, alakítják ki a parlamenti erőviszonyokat és rendezik a koalíció feltételeit. Bár mindkét rendszer demokratikus, alkalmazásuk más-más módon hat a kormányzásra. A többségi rendszer általában egypárti kormányzást produkál és többségében olyan viszonyokhoz vezet, amelyek sajátossága, hogy a szavazati arányok és a képviselők száma nem azonos. Így az a párt ellenőrzi a szuverén parlamentet és alakít kormányt, amely több képviselőt delegál a választókerületekből, és az egyedül szerzett mandátum alapján saját felelőssége keretében kormányoz. Jogos tehát az az állítás, miszerint „Ha felelős kormányt kívánsz, támogasd a többségi rendszert.".

Az arányos választási rendszer a demokrácia képviseleti funkciójának prioritását biztosítja, tehát az az állítás is igaz, hogy „Ha arányos képviseleti rendszert akarsz, akkor válaszd a proporcionális választási rendszert.". Az is egyértelmű, hogy a többségi rendszer („a győztes mindent visz"), csak nagyon *ritkán*, az arányos választási rendszerek viszont *egyenesen* vezetnek a koalíciókhoz.[4]

A két választási rendszer körüli vita évtizedek óta megosztja a brit társadalmat, ami gyakran csap át a koalíciók megítéléséről szóló dillemákba. A regionális parlamentek, illetve a nagy-londoni tanács választása során ugyan legújabban egy olyan rendszert alkalmaznak, amelyben kombinálják a többségi és arányos rendszert és ennek köszönhetően ezekben a dimmenziókban már működnek koalíciók, de a westminsteri parlament esetében marad a vita

és egy olyan helyzet, amelynek lényege, hogy a brit választási rendszer a világ legaránytalanabb szisztémájának számít: itt minden 100 szavazatból 19-20 elvész és nem játszik szerepet a politika gyakorlásában. A szavazati arányok és parlamenti mandátumok száma közötti eltérés tekintetében a szigetország a világon a második helyet foglalja el. Csak megjegyezzük, bizonyos számítások szerint az a választási rendszer, amelynek alkalmazása során az elveszett szavazatok meghaladják a leadott szavazatok 10%-át, nem tekinthető demokratikusnak.[5]

Ezzel együtt sokan érvelnek úgy, hogy a proporcionális rendszer, amellett, hogy demokratikusabb és jobban megfelel a képviseleti elveknek, nehezíti a kormányzást és alkalmazása a politikai csaták hevében olyan kompromisszumokhoz, koalíciókhoz vezet, amelyek, bár másképp, ugyancsak sok szavazót kizárnak a politika műveléséből. Jogos tehát Richard Rose következtetése, hogy végülis a *kormányzás hatékonysága* és a *képviselet arányossága*, vagyis a *koalíciók* között kell választani.

Mindezek alapján az állapítható meg, hogy a brit politikában a különböző koalíciós elméletek értelmezése csak korlátozott feltételek között képzelhető el, vagyis ott és amennyiben az arányos választási rendszert alkalmazzák. Egyet kell értenünk Enyedi Zsolt és Körösényi András megállapításával, miszerint „a koalíciós kormányalakítás a sokpárti parlamentek problémája".[6]

Mindamellett igen tanulságos, és ha áttételesen is, de a brit politikát is érinti az a tipológia, amellyel a két említett szerző megismertet bennünket. Eszerint a koalíciós elméletek három csoportját lehet megkülönböztetni. 1. Amelyben a koalíció logikája kizárólag a politikusok hivatalorientáltságára épül. 2. Amelyben az előző mellett szerepet játszik a politikai és ideológiai elv is. 3. Amelyben a koalíciók kizárólag a politikai-ideológiai elvek szerint állnak össze.[7]

Logikáját tekintve ez a tipológia találkozik William H. Riker amerikai professzor 1962-ben a koalíciós elméletekről írt műve egyik megállapításával.[8] Eszerint a korai koalíciós elméletek mellőzték a pártok álláspontjait és a koalíciós alku intézményeit, s egyszerűen megelégedtek annak összegezésével, miszerint a pártokat és képviselő-jelölteket inkább érdekelték a *hivatalok megszerzése,* mint maga a politika. A szakirodalom – így az idézett szerzők – is csak később kezdtek foglalkozni a pártok helyével és álláspontjával, tekintettel a koalíciókra, az alku intézményeivel, az ideológia és a politika szerepével a koalíciókban.[9] Mindez annyiban vonatkozik a brit politikára, hogy itt a hivatalorientáltság és tegyük hozzá a hatalomorientáltság, még a ritka koalíciós gyakorlat esetében is abszolút domináns szempont volt és maradt. Az ideológiai aspektus ténylegesen marginális szerepet játszott. A sajátos brit alkotmányos viszonyok egyértelműen a parlament, vagyis a megválasztott képviselők szuverenitásának primátusát diktálják. Ebbe egyelőre nem férnek bele más szempontok. Két párt tekinthető a „kormányzás természetes pártjának" akár egyedül, akár ha ritkán is, koalícióban kormányoznak.

A BRIT POLITIKA ALAKULÁSA AZ ELMÚLT MÁSFÉL ÉVTIZEDBEN. A 2010-ES VÁLASZTÁSOK

Joggal vetődik fel a kérdés, melyek voltak azok az előzmények, amelyek elvezettek a toryk és a liberálisok nem várt kézfogásához?

Úgy ítéljük meg, hogy e téma targyalásának kiinduló pontja nem lehet más, minthogy leszögezzük: az 1997 és 2010 közötti periódus volt a modern brit történelem leghosszabb olyan időszaka, amely során Britanniát egy *balközép* kormány vezette. Nem lehet vitás, hogy ezek az évek kitörülhetetlen hatással vannak és lesznek a brit politika egészének alakulására, beleértve azt a koalíciót is, amely értékelésével foglalkozunk. Ennek egyik fontos következménye, hogy a brit politikai mező tartósan középre mozdult, és ma már nehezen képzelhető el, hogy a szigetországban „klasszikus" jobboldali konzervatív politikával bárki választásokat nyerhessen.[10]

Történelmi tény, hogy a New Labour 1997 után még két választást nyert, hogy átfogó alkotmányos reformokat valósított meg, hozzájárult a brit gazdaság stabilitásához, évekre visszaszorította a munkanélküliséget, példátlan méretű fejlesztéseket valósított meg a közszolgálatokban. Bebizonyította, hogy együtt lehet működni a piaccal, hogy a blairi „társadalmi koalíció" megvalósítható, és hogy a középrétegek is lehetnek a munkáspártiak partnerei (1997-ben a Munkáspártra szavazók több mint egy harmada addig sosem voksolt a Labourra).

Tagadhatatlan az is, hogy Blair és a Munkáspárt a 2005-ös választásokat csak nehezen nyerte meg. Az iraki politika látványosan morzsolta szét a párt és vezére népszerűségét, de a nyilvános Blair–Brown civakodás sem tett jót a pártnak, és ez hatással volt a blairi reformok hatékonyságára. Napjainkban már azt is megállapíthatjuk, az, hogy Tony Blairt egy évvel távozása előtt (a browniták aktív hozzájárulásával) annak előzetes bejelentésére kényszerítették, nemcsak Blair pozícióinak drasztikus romlásához vezetett, hanem meg is bénította a munkáspárti kormányt, miközben a toryk élére a fiatal, dinamikus, liberális konzervatívnak tekinthető David Cameron került.

Ami Gordon Brownt illeti, igen pozitív pénzügyminiszteri mérlege után, sokak meglepetésére kiderült, hogy rossz miniszerelnök és pártvezér. Határozatlansága, döntés-képtelensége az első perctől kezve zavart okozott a pártban, Tulajdonképpen sosem jelölte meg kormánya fő irányvonalát, ezért bár nem tagadta meg a „harmadik utat", amelynek építője volt, nem volt világos, hogy folytatni akarja-e (igaz, regnálásának több mint a felét egy világválság körülményei határozták meg, egészen mások, mint amelyek között a blairi út prosperálni tudott).

Gordon Brown eseténkénti ügyetlen megjelenései a közvélemény előtt, deffenzívitása a kommunikációban, ami néha agresszivitással párosult, rontotta megítélését és hozzájárult a Munkáspárt csökkenő népszerűségéhez.

Paradox módon azonban a válság kibontakozása számára egyben olyan terrénumot létesített, amelyben feltalálta magát, és a recesszió kezelése az egész kontinensen hírnevet biztosított számára. Mindezt azonban már sem a brit közvélemény, sem a sajtó, amelynek Brown ekkor már nem volt kedvence,. nem díjazta.

2009 nyarán-őszén az aktuális választásához közeledve a konzervatívok győzelmét csak kevesen vonták kétségbe. Igaz, előnyük a választás évének kezdetére a Brown-kormány javuló válságmenedzselésének hatására a felére csökkent, de a Labour olyan mérvű felzárlózása, amely elegendő lett volna az abszolút többséghez, ekkor, 2010 tavaszán, már nehezen volt feltételezhető. A választási rendszer azonban most a Munkáspártnak kedvezett. A konzervatívoknak országosan legalább 9-10%-kal kellett volna megelőzni vetélytársukat és megkapni a szavazatok minimum 40%-át az abszolút többséghez, ami akkor szintén irreális volt. Mind többen jutottak el ahhoz a következtetéshez, hogy a választásokon egyik nagy párt sem lesz képes abszolút többséget szerezni és a '70-es évek után először a „függő" parlament állapota következhet be.[11] Ebből vagy egy rövidebb távú (valószínűleg tory vezette) kisebbségi kormányzás és az előre hozott választások jelentette volna a kiutat,, vagy pedig egyfajta koalíció. Nem vitás, hogy ha akkor ez utóbbi „párosítására" rákérdezünk, a válaszok többsége a lib-lab megoldásra szavazott volna. Bár a liberálisok és munkáspártiak viszonya sosem volt egyértelmű, de köztük mégis több volt a közös, mint a liberálisok és a toryk között.

Ezt az eleve képlékeny és bizonytalan felállást alapjaiban rázták fel és bonyolították tovább a három pártvezér tévévitái, amelyeket a brit választási kampányok történetében először alkalmaztak. A brit sajtó ezeket a vitákat és politikai párviadalokat utólag joggal nevezte korszakos jelentőségűnek.

Igazi meglepetésként a viták főszereplője a Liberális Demokraták vezére, Nick Clegg lett. A liberális pártvezér igazi politikaellenes, populista stílusban támadta a két nagy pártot és – ahogy nemsokára kiderült – ezzel igen ügyesen használta ki a közvélemény, főleg a fiatalok elégedetlenségét. Clegg követelte a demokratikus intézmények reformjait, a politika nyilvánosságát, a társadalom bevonását a politikába, a döntéshozatalba és ezzel átütő sikert aratott.[12] Ne feledjük: a felmérések a vitáknak alkalmanként 8-9 millió nézőjéről szóltak és megítélésük szerint Clegg a liberálisok támogatottságát legalább 6-8%-kal javította. Ennek hatására Cleggék, akik nem is olyan régen eléggé szerény feltételekhez kötöttek egy esetleges lib-lab egyezményt, mintegy deklarálták, hogy most már ők képezik a toryk alternatíváját, ők lépnek a labour helyére a kétpártrendszerben Az adott választási rendszer keretében ez az elképzelés még a helyzet generálta eufóriában sem volt reális (maximum 120 képviselőre számíthattak), de arra jó volt, hogy több kerületben megugrott a munkáspártiaktól a liberálisokhoz átszavazók száma és ez egy időre kizárta, hogy mégis sor kerüljön egy lib-lab együttműködésre.

A toryk annyiban nyertek a vitákban, hogy fő ellenfelük a labour meggyengült, annyiban viszont vesztettek, hogy Clegg előretörése – Cameronnal szemben – jelentősen csökkentette abszolút többségük esélyét. Az, hogy Gordon Brown számára a tévévita nehézségeket okozhat, eleve számítható volt és be is következett: Brown, főleg Cleggel szemben nem volt megnyerő és többször alulmaradt a szópárbajban, még a gazdasági témákban is, ahol pedig egyébként otthonosan mozog. Hozzátehetjük, hogy egy olyan pártrendszerben, ahol két domináns párt közül az egyik kormányoz, de erre a másiknak is van esélye, viszont a harmadik, kisebb pártnak erre nincs reális lehetősége, az ilyen nyilvános viták kimondottan nem előnyösek a kormányzó párt számára. Az utóbbi eleve rossz pozícióból indul a harmadik párttal szemben, amely bármit mondhat, ígérhet, nincs mivel „elszámolnia". Blair a maga idejében nem is volt hajlandó hasonló kihívásoknak eleget tenni, de hozzátehetjük, hogy az áprilisi viták nélkül Cameron is jobb eredményeket érhetett volna el és közelebb került volna az abszolút többséghez.

A választásokon a Munkáspárt súlyos vereséget szenvedett, a szavazatoknak országosan csak 29,1%-át ért el, ami az első világháború után a legalacsonyabb támogatást jelentette. 1997 óta a labour 5 millió szavazatot vesztett, de ezen belül 2001-óta is egy milliót. 2005-höz képest a munkáspártiak 5,1%-a szavazott át a konzervatívokhoz és 3,4%-a liberálisokhoz. A 648 mandátumból 258 lett a labouré.[13] A liberálisok viszont a vártnál kevesebb, 57 mandátumot szereztek, hárommal kevesebbet mint 2005-ben: nyilván túlértékelték vezérük „hozamát" a vitában.

A megalakult koalíciót ebből a „róka fogta csuka" helyzetből célszerű levezetni. A liberálisok és a munkáspártiak esetleges koalícióját (ehhez még szükség lett volna a Skót Nemzeti Párt [SNP] támogatására is, amellyel azonban a parlamentbe került pártok közül egyik sem volt hajlandó együttműködni, bár az SNP ezt felajánlotta) Clegg azzal vetette el, hogy kizár minden együttműködést Gordon Brownal. A toryk lettek a legerősebb párt, de nem vállalták egy kisebbségi, a „függő" parlamentre épített kormány vezetését, mert az ronthatta volna a politikai stabilitást, ezért a „függő" parlament és a koalíciós kormányzás közül az utóbbit választották.

A konzervatív-liberális kézfogás ebben a kusza helyzetben mindkettőnek adott valami újat, ami ezt a patthelyzetet feloldja, vagy bizonyos távlatokat nyit. A konzervatívok 13 év után újra kormányt alakíthattak, látszólag olyan kompromisszumokkal, amelyeket többségi garanciákkal vállalni lehetett és jól szolgálhatja a konzervatívok politikai céljait. A toryk számára csábító lehetett, hogy egy olyan partnerrel köthettek egyezményt, amelyik nem képezett reális kormányzati erőt és nem volt kormányzási tapasztalata. Cameronék mindezt ügyesen és hatásosan kommunikálták, úgymond: ez a nép, az emberek koalíciója, továbbá: a pártok félretették saját érdekeiket és a társadalom érdekeit helyezték előtérbe. A liberálisok 65 év után végre lehetőséget kaptak az ország-

gos politizálásra. A toryk hajlandónak mutatkoztak népszavazás kiírására a választási reform kérdésében, mégha az csak a preferenciális elvű alternatív rendszerre, Alternative Vote – AV – (ennek méltatására a későbbiekben még visszatérünk) terjedt ki, és ezzel felvillantották a brit politika reformjának esélyét is.

A KOALÍCIÓS TÁRGYALÁSOK

Amennyiben összevetjük a liberálisoknak a koalíciós tárgyalásokon elért eredményeit a konzervatívokéval, akkor nem nehéz megállapítani, hogy utóbbiak súlya lényegesen nagyobb, még annak konstatálása mellett is, hogy a két párt szavazati ereje között meghatározó a különbség, a tory párt javára. A választások után egy héttel megalakult konzervatív-liberális kormányban azonban a Liberális Demokraták fontos, tényleges politikai erejüket meghaladó pozíciókat kaptak. Nick Clegg lett a miniszterelnök-helyettes, aki egyben felel a politikai, alkotmányos reformokért. A 17 kabinetminiszteri tárca közül a liberálisoknak négy jutott. A legfontosabbat Vincent Cable (egykori munkáspárti) kapta, aki a gazdasági, üzleti, innovációs ügyekért felelős miniszter lett, de a liberálisoknak jutott a kincstári ügyek titkárságának vezetése (gyakorlatilag a pénzügyminiszter első helyettesi tisztség), valamint a skót ügyeket felügyelő miniszter tisztsége, az energia termelésével és a klímaváltozással összefüggő miniszteri tárca, összesen 20 kiemelkedő fontosságú állami tisztség.

A koalíciós tárgyalásokon a liberálisoknak sikerült elfogadtatni több, hagyományos törekvéseikhez tartozó álláspontot, ezek között a koalíció aspektusából a legfontosabbnak számított a többségi választási rendszertől lényegesen eltérő alternatív választási rendszer már említett népszavazásra bocsátása, a Lordok Háza tagjainak, vagy azok többségének választása. Ami a felsőoktatási tandíj növelését illeti, ehhez a konzervatívok ragaszkodtak, a liberálisok tábora azonban nem volt egységes, ezért abban egyeztek meg, hogy a liberálisok a parlamentben tartózkodni fognak a tandíjról szóló törvény szavazása során.

Nem vitás, a legfontosabb konzervatív vívmány, amelybe Cleggék belementek, hogy a folyó pénzügyi évben a költségvetési deficitet 6 miliárd fonttal csökkentik, bár ezt sokáig elképzelhetetlennek tartották. Nyilvánvaló, hogy ez a tory „győzelem" nem egy a sok közül hanem olyan, amely döntő hatást gyakorol a brit gazdaság és társadalom egészére. A konzervatívok keresztülvitték elképzeléseiket a bevándorlási politika terén, amely mindig is elválasztotta a két pártot: ezen túl a bevándorlási kvótát szigorúan korlátozzák és a liberálisoknak csak azt sikerült kiharcolni, hogy a szigetországban eddig törvénytelenül letelepedők amnesztiát kaphassanak. A toryk elérték, hogy ne csökkentsék a Nagy-Britanniába telepített nukleáris fegyverzetet, holott ez a Liberális Demokraták régi követelése volt, de a koalíciós megállapodásnak az

a cikkelye, amely deklarálja, hogy az ország nem kéri belépését az eurózónába és az eddig nemzeti hatáskörnek az EU-ba történő telepítését népszavazáshoz köti, ami ellentétes a liberálisok törekvéseivel: a Liberális Demokraták pártja ugyanis az Egyesült Királyság leginkább EU-barát pártjának tekinthető.

Bár napjaink politikai térképét a két koalíciós párt rajzolja meg, nem feledkezhetünk meg a Munkáspártról sem, amely tartja második helyét a brit politikában és nélküle nem lehet tervezni, magának a koalíciónak a jövőjét sem. Nem véletlen, hogy a konzervatív-liberális koalíció egyik stratégiai célja, hogy kiszorítsa a labourt a középmezőnyből és ezzel elszigetelje a munkáspártiakat. A Munkáspárt ellenzéki helyzete módot adhat új vezérének, Ed Milibandnak, hogy újragondolja, újraépítse a párt stratégiáját. Mindez természetesen magában hordja a tisztázó vitákat is, amelyek láthatóan nincsenek lezárva: több alapvető kérdésben a párt ma még megosztott. Nincs egység a deficit kezelése kérdésében, az állam szerepének megítélésében. Úgy tűnik, hogy a párt új vezére a pártot inkább a centrumtól valamelyest balra[14] szeretné látni és árnyalatokban ugyan, de víziói különböznek Tony Blairétől. Utóbbi többször is kijelentette, hogy a deficit kezelésére vonatkozó nézetei közelebb állnak a koalícióhoz, mint saját pártja árnyékkormányához.

Amennyiben a 2010 májusi koalíció tartalmát összevetjük a már említett Enyedi–Körösényi-féle tipologizálással, akkor könnyen konstatálható, hogy az inkább sorolható az első csoportba, vagyis a hivatalorientált koalíciókhoz. Ne tévesszen meg bennünket az, hogy a két párt eddig valóban kitartott a koalíció mellett, hogy viszonyuk korrekt és a felmerült ellentéteket sikerült lerendezni. Ennek ellenére nem lehet vitás, hogy ez a koalíció nem ideológiai alapokra épült fel és működik. Logikáját az határozta meg, hogy egy véletlen szituációban a konzervatívoknak partner kellett a kormányzáshoz, vagyis a hivatalgyakorláshoz, és ez egybeesett a liberális-konzervatív Clegg felismerésével, miszerint itt az alkalom, hogy a liberálisok kitörjenek az évtizedes izoláltságból és elérjék a választási rendszer valamilyen reformját. Hozzátehetjük, hogy a Liberális Demokraták résztvétele a koalícióban, már önmaga is egyfajta hivatalorientáltságot tükröz. A liberálisok 2011-es tavaszi konferenciáján, Clegg a népszerűség csökkenése miatti bírálatokra így válaszolt: „A hatalom együtt jár a népszerűségvesztéssel". A két párt víziói közül csupán egy olyan van – a túlközpontosított állam reformja, a hatalom és hatáskörök decentralizációja, ami egyértelműen összeköti őket, bár például a devolúció, a regionális parlamentek jövője ügyében a konzervatív toryk sokkal elővigyázatosabbak.

Más kérdésekben ez a koalíció törékeny kompromisszumokra épül és jellemző, hogy a liberálisok számára élet-halál kérdésben (ahogy majd a továbbiakban látni fogjuk), az alternatív választási rendszer bevezetésében sincs nemhogy ideológiai, de politikai egyetértés sem. Ennek nem mond ellen, hogy a két párt centruma (amely egyébként egybeesik a két párt vezető elitjével és modernizátoraival) úttörője lehet egy, a pártokon túlmutató centrumplatformnak.

Egyelőre azonban inkább Muir brit politológus véleményével értünk egyet, aki szerint ez a koalíció tulajdonképpen nem is két, hanem négy pártból áll. Szerinte mindkét pártban ott van 1-1 liberális-konzervatív, illetve konzervatív-liberális grémium, amelyet a két pártvezér fémjelez és akik a gazdasági és társadalmi liberalizmus értékei alapján igen közel állnak egymáshoz. Muir a koalíció másik szárnyán is kettéválasztja a frontokat és felhívja a figyelmet, hogy a Konzervativ Pártnak is megvan a maga klasszikus tory thatcheri kolonca, amely nehezen viseli Cameron és Osborne modern liberális toryzmusát, de Cleggnek is van párton belüli „baloldala", szociálliberális ellenzéke, amely szívesebben közöskedne a „természetesebb" partnerrel, a labourral.[15]

A KOALÍCIÓ KIHÍVÁSAI

Gondolatmenetünk azt sugallja, hogy a konzervatív-liberális koalíció sorsa, jövője, vagyis sikerének, vagy kudarcának lehetősége olyan összetett kérdés, amely hatással lehet a brit politikai és pártrendszer jövőjére. Dolgozatunk logikája azonban arra is figyelmeztet: az, hogy ez a koalíció „furcsából", esetlegesből természetessé válik-e, attól függ, sikerül-e a Liberális Demokratáknak legalább középtávon összhangban tartani hagyományos értékeiket a toryk vezette jobbközép kormány céljaival. Ez persze a konzervatívoknak is érdeke, mert nekik sem mindegy, mekkora és milyen liberális pártot kapnak partnerül.

Az igazi kérdés tehát, hogy *milyen erősek azok a pillérek, amelyekre a koalíció épül.*

Három olyan pillért emelünk ki, amelyre a koalíció felépült és amelyek állapota szerintünk meghatározhatja a koalíció jövőjét, perspektíváját: (1) a *gazdaság, (2) a tandíj* ügye, amely ugyan a törvény elfogadásával látszólag elcsitult, de politikai következményeit a koalíció nem heverte ki és (3) a *választási reform*. Nem közömbös problémák az egészségügy és a közoktatás sem, de ezen a téren lényegesen könnyebb lesz eljutni egy kompromisszum-minimumig.

(1) A Liberális Demokraták számára főleg az okoz nehézséget, hogy az idő múlásával egyre inkább kiderül: az a politika és gyakorlat, amelyet a konzervatívok a *gazdasági és pénzügyi* területen diktálnak és megvalósítanak, sokkal zordabb, mint amit a 2010 májusában elfogadott közös programban lefektetettek (pedig a liberálisoknak azzal sem volt könnyű kibékülni), de egyben az is nyilvánvalóvá válik, hogy az 1930-as évek óta első, békeidőben megvalósult kormánykoalíció az utóbbi 90 év legdrasztikusabb közkiadás-csökkentését valósítja meg. A fejlett ipari országok között napjainkban Nagy-Britannia az első helyen áll a közkiadások csökkentése, a deficitek mérséklése terén, a Cameron által vezetett konzervatív-liberális kormány kb. 25%-kal nagyobb arányban csökkenti a kiadásokat, mint az a munkáspárti kormány, amelyet Gordon Brown irányított. A Liberális Demokratáknak az a fő dilemmája, hogy mint

koalíciós partnernek, vállalniuk kell ennek következményeit, anélkül, hogy érdemben befolyásolni tudnák a közös politika realizálását. Ezt az állapotot jól tükrözi Paddy Ashdown, egykori liberális vezér figyelmeztetése a kormány számára. Szerinte a koalíciónak csökkentenie kellene reformjai megvalósításának ütemét, több időre volna szükség a javaslatok megvitatására, tesztelésére, mielőtt magvalósításuk napirendre kerülhetne.

A konzervatív-liberális koalíció fő törekvése arra irányul, hogy reprezentálva a fiskális szigort, biztosítsa a stabil beruházási klímát és a magánszektor ösztönzésével teremtsen új munkahelyeket, érje el a gazdaság növekedését. Mivel azonban a kiadások csökkentése jelentős részben a munkanélkülieket sújtja, ez a politika közvetve a munkabérek befagyasztását generálja, sokak életszínvonalát vagy konzerválja, vagy rontja és növeli a szegénységet, akadályozza a terhek igazságosabb elosztását. Minden jel arra mutat, hogy a konzervatív-liberális koalíció merev és szigorú fiskális politikája fajdalmasabb és koncentráltabb áldozatvállalást és a gazdaság stabilitásának gyorsabb helyreállítását követeli azzal a céllal, hogy ezek a folyamatok a következő választásokig lezáruljanak Ráadásul egyre több jele van annak, hogy a koalíció kiadáscsökkentő stratégiája vagy nem vezet a gazdaság fellendüléséhez, vagy ezt egyenletlenül teszi. A Munkáspárt bírálja ezt a politikát, állítva, hogy nem veszi figyelembe a társadalom reális érdekeit, s hogy a deficit ilyen mérvű és ütemű, át nem gondolt csökkentése ellenmond a gazdasági stabilitás és növekedés céljának és ahelyett, hogy gyarapítaná az új munkahelyek számát, inkább növeli a munkanélküliséget. A 2011-es Davosi konferencián Soros György is figyelmeztette David Cameront, hogy amennyiben a koalíció nem fogja megváltoztatni szigorú költség-csökkentő csomagját, a brit gazdaság visszakényszerülhet a recesszió állapotába. Hasonló a véleménye Mervyn Kingnek, az Angol Bank kormányzójának is, aki szerint az Egyesült Királyságnak fenntartható és kiegyensúlyozott gazdaságra van szüksége, ám ezt nem lesz képes elérni, amíg a munkabérek a sokak számára alacsonyak lesznek és a társadalmi csoportok közötti szakadék nem csökken érzékelhető módon.

Mindez szemmel láthatóan hozzájárul a liberálisok, de főleg vezérük népszerűségének visszaeséséhez. Cameron ügyesen vezérelte a koalíció sikeres építését és szorította vissza pártja „koalíció-szkeptikusait". Megerősítette saját, liberális-konzervatív hídfőállásait és közben konszolidált egy konzervatív-dominálta kormányt, úgy, hogy gyakorlatilag nem is nyerte meg a választásokat. Mindeközben a Liberális Demokraták soraiban egészen más tendenciák uralkodnak. Az történik, hogy a párt vezetését egyre érzékelhetőbben szinte kizárólag a Clegg által menedzselt neoliberális csoport gyakorolja, amely – ellentétben a tagsággal és a liberálisok többségével – közelebb áll a David Cameron nevével jegyzett szociál-liberális, szabadpiac-párti, konzervatívokhoz, mint a Liberális Demokraták, mint politikai párt gerincéhez.

Napjainkban már egyre többen hívják fel arra a figyelmet, hogy közkiadást csökkentő intézkedések leple alatt a koalíciós kormány egyfajta thatcheri restauráció jegyében törekszik csökkenteni az állam jogosítványait. Cameronék a közkiadások „lékelését" kombinálják a közszolgáltatások, főleg az egészségügy és az oktatás egyes elemeinek privatizációjával, a jóléti, szociális kiadások drasztikus csökkentésével, miközben az adminisztrációs kiadásokhoz kisebb arányokban nyúlnak.

(2) Dolgozatunk gondolatmenete mögött az a kérdés húzódik meg, hogy mennyire lesz tartós ez a szokatlan összefogás, de az is evidens, hogy ez elsősorban a kisebb partner, a Liberális Demokratáktól függ: attól, mit „birnak" el a koalíció nehéz terhéből, úgy, hogy közben megmaradjon identitásuk, arculatuk. Ebből az aspektusból figyelmet érdemel, hogy először egy látszólag nem stratégiai kérdés vezetett megrázkódtatáshoz a koalíció soraiban. A *felsőoktatási tandíjak* ügye végül lényegesen több lett, mint csupán részkérdés Ahogy ez a kérdés társadalmi témává nőtte ki magát már önmaga sokat árult el dinamikájáról. Egyesek úgy látták, a tandíj-ügy csupán egy látens elégedetlenséget hozott felszínre, ezzel azonban nem tudunk egyetérteni. A problémát ugyan valóban „csak" maga a tandíjemelés okozta, de az családok millióit érintette, ezért régen tapasztalt, helyenként erőszakos megmozdulásokhoz vezetett. Másrészt ez az a probléma, amelyet a liberálisok tagsága nem tudott lenyelni, és hatásával a pártnak továbbra is számolnia kell.

A parlament végülis a tömegtiltakozások ellenére megszavazta az angliai egyetemek tandíja felső határának emelését az eddigi évi 3290 fontról évi 9000 fontra. 323 képviselő szavazott a törvény mellett, 302 ellene (a munkáspártiak mellett hat tory és az 57-ből 21 liberális képviselő). A szavazáson a koalíció természetes többsége 84-ről 21-re esett vissza. A 17 liberális minisztert (értve ez alatt a kabinet-és junior, vagyis beosztott minisztereket) Clegg kötelezte a törvény támogatására. Az emelés ellen szavazott két volt liberális pártvezér és tartózkodott a párt elnöke és vezérhelyettese, továbbá hat liberális képviselő. Cable, aki Clegg fő szövetségese a liberálisok között, elismerte, hogy a párt döntése nehéz volt, de kiállt a koalíció mellett.

Az az igazság, hogy a tandíj-kérdés korántsem véletlenül tesztelte a britek szociális érzékenységét és vált a társadalom problémáinak egyik gyüjtőpontjává. Mögötte ugyanis könnyen érzékelhető reális társadalmi feszültségek vannak. Társadalomtudósok egyre gyakrabban figyelmeztetnek, hogy a társadalmi egyenlőtlenségek mind több réteget érintenek és váltanak ki elégedetlenséget. A blairi érát higgadtan elemzők teljes joggal állítják, hogy a szigetország az elmúlt évtizedben sokat fejlődött és már messze van attól az 1997-től, amikor a labour reformjai megkezdődtek. Ezzel együtt aligha találunk olyan kutatót, vagy szakírót, aki ne mutatna rá, hogy egy ponton, a társadalmi esélyegyenlőség terén alig történt igazi változás. Miközben a gazdaság valóban egészségesen fejlődött, leküzdötték a strukturális munkanélküliség legjavát, a társadalmi

különbségek, bár már nem növekednek úgy, mint a thatcheri érában, de keveset változtak, a szegények és a gazdagok közötti szakadék megmaradt. Ez a felismerés az utóbbi időben oda vezetett, hogy a *társadalmi mobilitás* ügye mind a pártok, mind a tudósok egyik kitüntetett problémája lett. Az előbbiek ugyan nem azonos módon, de egyetértettek, hogy ez az ügy igazi társadalmi összefogást érdemel. Ebben a vonatkozásban a választások után a legaktívabbak a Liberális Demokraták voltak, nem is véletlenül: demonstrálni akarták, hogy bár egy konzervatív kormány tagjai, de szociális demokratizmusukon ez mit sem változtat. A liberálisok kommunikációjában a társadalmi mobilitás kiemelkedő helyre került. Ezt is illusztrálja, hogy Nick Clegg e témakör koordinációjára és menedzselésére, kormánytanácsosi rangban, azt a munkáspárti Alan Milburn-t kérte fel, aki a Blair-kabinet egyik legkövetkezesebb reformere volt.

Aligha kell bizonyítani, hogy egy olyan megosztott társadalomban, mint a brit, a felsőoktatás képezi a társadalmi mobilitás egyik fő eszközét, de ahhoz, hogy ez funkcionáljon, meg kell találni a különböző szociális helyzetű fiatalok tanulásának anyagi eszközeit, mivel itt a tanulás költségei igen magasak. E helyett azonban a liberálisok, ha nem is dalolva, de megszavazták a tandíj emelését és szembekerültek azokkal, akik számára a társadalmi mobilitás nem egyszerűen jelszó, hanem az érvényesülés egyetlen lehetősége. Az sem szorul bizonyításra, hogy ekkora arányú tandíjemelés milliókat tántoríthat el a továbbtanulástól. Az mindenesetre már most figyelmet érdemel, hogy felmérések szerint a Liberális Demokraták szavazóinak közel fele kívánja megvonni a liberálisok iránti bizalmát, amiért megszavazták a tandíj emelését és a májusban rájuk szavazóknak csak 54% támogatná őket, ha most kellene szavazni. Igaz, Cameronéknak sem lesz könnyebb dolguk 2015-ben, de ők legalább nem tekinthetők a társadalmi mobilitás zászlóshajóinak.

(3) Különleges szerepet játszik a koalíció sorsának és az azt alkotó pártok pozícióinak alakulásában a *választási reform*. Ez a kérdés évek óta megosztja a brit politika centrumát és az attól balrább elhelyeszkedő erőket. A regionális parlamentek, valamint a nagy-londoni tanács választásában ugyan megnőtt az arányosság elve, amelyet a többségi rendszerrel kombinálnak, de továbbra is nyitott a Westminsteri Parlament választásának kérdése. A toryk sokáig minden választási reformot elutasítottak, de most a liberálisok megnyerése fejében hajlandóak voltak elfogadni egy népszavazást az alternatív választási rendszerről, amely ugyan demokratikusabb, mint a többségi, de továbbra sem arányos[16]. A liberálisok számára az AV csupán átmeneti megoldás lett volna, ők csak a teljesen proporcionális választási rendszert tartják ideálisnak, amely elvezethetne egy igazi többpártrendszerhez, de azt a két nagy párt elutasítja. Az AV csak a Liberális Demokraták számára volt előnyösebb. Ezt látszik igazolni, egy számítás is, amely szerint amennyiben a 2010 májusi választásokat már ebben a szisztémában tartották volna, akkor Cleggéknek nem 57, hanem

legalább 79 mandátum juthatott volna, a Munkáspártnak néggyel több, viszont a konzervatívoknak 25-tel kevesebb.

A 2011 május 5-én 42%-os részvétel mellett tartott népszavazáson a szavazók 68%-a „nemmel" voksolt, tehát elutasította az AV bevezetését és 32%-a szavazott „igennel". A 440 referendum kőrzetből csak 11-ben kerültek fölénybe az „igen" szavazatok. Ez nemcsak Nick Glegg és pártja kudarca, mégpedig egy olyan kérdésben, amely számukra a koalícióba történő belépés első számú feltétele volt, hanem perdöntőnek mutatkozhat a brit koalíció-alakítás jövőjének aspektusából, legalább is közép távon. A népszavazás ugyanis eléggé, meggyőzően bizonyította, hogy a lakosság (a részvétel aránya, bár nem érte el az 50%-ot, de nem is volt kisebb, a szigetországban, egyébként ritka, népszavazások átlagánál) a parlamenti választások esetében nem kíván szakítani a többségi választási rendszerrel, tehát nem lehet arra számítani, hogy a közeljövőben megnő a koalíciók szerepe a brit politikában.

A népszavazás, azonban nemcsak végeredményével hívta fel a figyelmet, hanem, az igen-nem kampányok feszültségével, konfliktusaival ami nem is lett volna olyan furcsa, ha a „nem" kampány élén nem David Cameron áll, és az „igen" szavazatokért kampányolókat nem Nick Glegg vezette volna, A kampány hevében sok minden történt, ami nem válik a két párt szövetségének előnyére. Ennek során nem azt a konszenzust-kereső, liberális konzervatív, az „új" tory pártot képviselő, Cameront láttuk, aki minden lépésével demonstrálta lojalitását Clegg iránt, hanem azt a konzervatív-vezért, aki most feltétel nélkül igazodott a toryk rideg, kemény magja logikájához, akik számára a koalíciós partner liberálisok túlságosan „vörösek" voltak ahhoz, hogy érdekükben lemondjanak egy olyan bevált eszközről, mint a többségi választási rendszer.

A liberálisokat meglepte a konzervatívok kemény „nem" kampánya. Valószínűsíthető, hogy voltak bizonyos illúzióik a két pártvezér „gentlemen agreement"-jéről, hiszen az elmúlt évben, lásd például a tandíj kérdést, Clegg kimondatlanul tartotta magát egy ilyan megállapodáshoz, hogy nem támadja Cameront, bár ez sokba került neki. Ezzel szemben megfigyelők azt állapították meg, hogy Cameron „cinikusan" kihasználta Clegg népszerútlenségvesztését a „nem" kampány érdekében. Ennek ellenére cleggék, legalább is első nyilatkozataikban kimérten ugyan, de a koalíció folytatásá mellett álltak ki, legföljebb azt jegyezték meg, hogy a jövőben az együttműködés inkább a koalíciós program konkrét gyakorlati kérdéseire fog szorítkozni, amit azonban úgy is lehet érteni, hogy emelni fogják az együttműködés árát például az egészségi reform-törvény tárgyalásai során.

A konzervatívok „nem"-kampányukhoz próbáltak ugyan érveket felsorakoztatni, de ezek között alig volt új, vagyis az dominált, hogy a többségi rendszer az igazán demokratikus, mert világos, áttekinthető, a választópolgár számára, aki tudja, mi lesz szavazatának sorsa és ebben nincs szükség kompromisszumokra, sorolásokra. Ami az alternatív rendszert illeti, a konzervatívok

imindent megtettek, hogy azt diszkreditálják, zavarosnak, nehezen érthetőnek minősítsék, hozzátéve, hogy AV-ot a világon csak három országban alkalmazzák. Figyelemre méltó, hogy Cameron személyesen is igen aktívan vett rész az. AV bírálatában így gyakran írt a konzervatívok home lapjában. és közvetlenül a népszavazás előtt még Winston Churchillt is „bevonta" a kampányba: szerinte az egykori miniszterelnök az AV-t „a legbutább, a legkevésbé tudományosan alátámasztott és a legkevésbé reális" választási rendszernek tartotta. Semmi kétség, a toryk számára a többségi rendszer prioritását továbbra is az határozza meg, hogy egyedül kívánnak választásokat nyerni

A liberálisok is jól tudták, nem az AV lett volna az igazi áttörés számukra, de azzal, hogy egy kiegyensúlyozottabb erőviszonyú parlamentbe több képviselőt delegálhattak volna, javíthatták volna alkupozíciójukat, arról nem is szólva, hogy végre megszabadulhattak volna a számukra egyértelműen kedvezőtlen többségi rendszertől. Vereségük ezt a törekvésüket ásta alá.

Dolgozatunk a konzervatív-liberális koalíciót a *furcsa* jelzővel illette, értve ez alatt, hogy ez a szövetség politikai értelemben egyik párt oldaláról sem természetes. A tanulmány gondolatmenete, legalábbis a szerző törekvésének megfelelően, ennek ellenére, azt is igazolja, hogy a sajátos politikai viszonyok közepette ez a koalíció mindkét párt számára előnyös is Nem tartjuk feladatunknak, hogy jóslatokba bocsátkozzunk a koalíció jövőjét illetően. Nehézségei és ellenmondásai ellenére a koalíció sorsa még nem dőlt el, de az aligha vitatható, hogy egy év alatt ez a koalíció inkább lazult, mint konszolidálódott, és hogy a választások óta eltelt időszakban a konzervatívok dominanciája ebben a szövetségben láthatóan erősödött, míg a liberálisok pozíciói esetében ez nem állítható.

Felsorolhatnánk több forgatókönyvet a koalíció perspektíváit latolgatva, attól kezdve, hogy a jelenlegi helyzet a következő választásokig fennmarad, egészen addig, hogy bár a konzervatívok abszolút többséget szereznek a 2015-ös választásokon, de Cameron a kormányaban helyet biztosít a liberálisoknak is, mert a liberális-konzervatív tengelynek erre még szüksége lehet. Ezen túl csak azt a feltételezést kockáztathatjuk meg, hogy a koalíció felbomlása nem a liberálisok érdeke. Ebben az esetben ugyanis új választásokat kellene kiírni, amelyek során a konzervatívok könnyen abszolút többséget szerezhetnek.

Bárhogy is alakul a brit politika a következő években, a nagy kérdés: sikerül-e Cleggnek és híveinek felzárkoztatni pártjukat a koalíció mellett legalább középtávon oly módon, hogy vállalják nemcsak liberális, de szociál-liberális arculatukat is, és ha veszélybe kerül harmadik párti identitásuk, nem kerülik ki a konfliktust a torykkal ahogy ezt egy párszor már megtették. Addig azonban azon feltételezések, hogy ez a koalíció elvezet a brit pártrendszer minőségi átrendezéséhez nyitva maradnak, és meg kell elégedni magával a *furcsa* koalícióval, amely a maga módján a sokpártrendszer felé vezető út első lépéseként is értelmezhető.[17] Dolgozatunk egyik nyitó kérdésére, miszerint vajon ez

a koalíció egy politikai válság áthidalásának kísérlete, vagy a politika megújulásának jele a két pártban, a szerző ma még nem tud válaszolni, de arra emlékeztet, hogy a brit politika eddig sem a gyors változásoknak köszönhetően szerezte meg hírnevét. Az a hipotézisünk, hogy a szigetországban a politikával szembeni apátia először a párt-és választási rendszert kezdté ki egyelőre csak részben igazolódott A 2011 májusi népszavazás egyértelmű kiállása a többségi választási rendszer mellett is ezt látszik bizonyítani.

JEGYZETEK

[1] Oaten, 11

[2] Uo. Erick Hobsbawm, marxista történész egy alkalommal szarkasztikusan megjegyezte: Nagy-Britanniában két dolog sosem következik be, a kommunizmus és a koalíció.

[3] Oaten utal arra, hogy azon esetekben, amikor kivételként mégis kialakult a pártok között bizonyos együttműködés, koalíciók, akkor ebben kiemelkedő szerepe volt a pártok vezérei jó személyes kapcsolatának. Ez nemcsak a jelenlegi koalíció egyik garanciájaként mutatkozott, más példákkal is találkozni lehetett: jó viszony alakult ki a munkáspárti MacDonald és Baldwin, konzervatív pártvezér között a '30-as években. Jim Callaghan munkáspárti és a liberális David Steel a '70-es évek végén ápoltak jó kapcsolatokat, köztudottan baráti viszony volt Tony Blair és a Liberális Demokraták vezére, Paddy Ashdown között a '90-es évek első felében és ha Blairtől függött volna, akkor ez az együttműködés szervezettebb formákat is ölthetett volna, de a „keményebb" munkáspártiak ezt megakadályozták.Oaten 12. Clegg viszonya inkább a liberális konzervatívokkal termékeny, ami nem véletlen: sokak szerint ő az, aki a liberális vezérek sorában messze a legjobboldalibb politikusnak számít.

[4] Rose, 116–122

[5] Rose, 123–124. Az amerikai Fiorina viszont másképp ítéli meg a sokpárti, és kétpárti rendszerek közötti különbséget, illetve hatását a választópolgárra, a koalíciókra. Azt bizonyítja, hogy ezeket a különbségeket eltúlozzák, és amikor ezt teszik mechanikusan azonosítják a többpárti kormányzást a koalíciókkal és a koalíciók nélküli struktúrákat a kétpártrendszerrel. Ez utóbbi esetben a brit pártrendszerre hivatkoznak, de Fiorina a brit kétpártrendszert kivételnek és nem normának tartja. Fiorina az amerikai kétpártrenszerrel bizonyítja, hogy a kétpártiság ellenére az USÁ-ban „megosztott" (divided) kormányzás folyik, ami *gyakorlatilag koalíciót* jelent, mert a kormányzást a két párt megosztva végzi. Fiorina 8 olyan modellt ír le, amikor ez a koalíció bekövetkezhet. Például, ha Demokrata-párti elnök van és Köztársasági-párti kongresszus, vagy amikor demokrata kongresszus és fordítva. (Fiorina, 236–240) Ami Nagy-Britanniát illeti, ahol a parlamentet a többségi rendszerben választják, viszont a két decentralizált régió parlamentjét egy vegyes rendszerben, egy az amerikaitól eltérő modell szerint ugyan, de kialakulhat egyfajta „vertikális" koalíció, „megosztott" kormányzás attól függetlenül, hogy ki az „úr"a Westminsterben és ki a két régióban (a harmadik, Észak-Írország sajátos alkotmányos berendezkedése miatt, legalább is egyenlőre, nem építhető egy ilyen struktúrába.) Most, hogy előkészítés alatt van a skót és walesi törvényhozás kiszélesítése ez a lehetőség nincs kizárva, bárminek is neve-

zik, koalíciónak, vagy másképpen. Fiorina tanulmányát 1991-ben írta, amikor még nem valósult meg a két devolúció (vagyis 1998 előtt) és számára csak a Westminster lehetett mértékadó.

[6] Enyedi–Körösényi, 190.

[7] Uo.

[8] Idézi:Proksch–Slapin, 543.

[9] Idézi:Proksch–Slapin, 544.

[10] Muir, 17. és Diamond, 87.

[11] Muir, 17. A „függő" parlament kifejezés az angol „hung"-ből történt mechanikus fordítás, de előfordul, hogy a „balanced"(kiegyensúlyozott) jelzőt használják. A Munkáspárt 1974 februrjában választásokat nyert és márciustól októberig kisebbségi kormányt vezetett, majd októberben ismét választást nyert és most már abszolút többséghez jutott, amely azonban minimális volt. Két évvel később, 1976 novemberében ez a csekély többség elolvadt. 1977 márciustól augusztusig a Munkáspárt többségét a liberális képviselők segítségével restaurálták (ez volt a lib-lab paktum). Ez az együttműködés azonban csak a parlamentre szorítkozott, a liberálisok nem vettek részt a kormányzásban. Miután a liberálisok felmondták a koalíciót 1979 májusáig a Munkáspártot a parlamentben a nemzeti pártok támogatták, ugyancsak kívülről.

[12] Parminter–Sherlock, 19–20.

[13] Muir, 18.

[14] Muir, 22.

[15] Muir, 18.

[16] Az AV, alternatív szavazás, a választások preferenciális, de nem arányos rendszere. Keretében a választó- polgár olyan szavazólapot kap, amelyen több név szerepel és ezek között kell preferenciális sorrendben több jelöltre szavazni. Ezek után összeszámolják az első helyen jelölt személyre adott szavazatok számát és amennyiben az eléri legalább a szavazatok 50%-át +1, akkor ő lesz a megválasztott képviselő az adott választókerületből. Ha ezt az arányt az első fordulóban senki nem éri el, akkor a legkevesebb szavazatot kapott jelölt kiesik, szavazatait a még álló jelöltek között arányosan elosztják és összeszámolják a második preferált jelölt szavazatait és ha annak sincs meg az 50+1 százalék, akkor ebben a rendben addig szavaznak, ameddig valaki eléri a szükséges arányt. Az AV- támogatók szerint ez a rendszer azért jobb mint a többségi, mert biztosítja, hogy a megválasztott képviselőt a választók többsége támogassa, továbba, mert a képviselő jelölteket arra ösztönzi, hogy ne csak a pártja szimpatizánsaival kommunikáljon, hanem ennél szélesebb körhöz is jusson el, igyekezzen azokat is megnyerni, hiszen könnyen lehet, hogy szüksége lehet szavazataira. Az AV-t vitatók főleg azzal érvelnek, hogy ez sem lesz arányos rendszer és a választások logikája inkább a szürke, kevésbé tehetséges jelölteket, mint az arra megfelelőket preferálja, juttatja be a parlamentbe. Az AV rendszerében egy választókerületből továbbra is egy képviselő kerül megválasztásra.

[17] A liberálisok helyzetének értelmezésekor azt is figyelembe kell venni, hogy szervezeti struktúrájuk különbözik a két nagy pártétól. Miközban a toryk és a munkáspártiak egy centralizált rendben egységes pártot képviselnek, amelyben a régiónális szervezeteknek korlátozott autonómiájuk van, addig a liberálisok föderációs szervezettel rendelkeznek, tehát a három szervezet, az angol (amely most koalícióban van a konzervatívokkal), a skót és a walesi függetlenek egymástól. Előfordulhat, hogy Cleggék a konzervatívokkal vannak szövetségben, a skót és a wale-

si liberálisok viszont a Munkáspárt regionális szervezeteivel együtt kormányoznak, mint ahogy erre már volt példa 2007-ig. Laffin, 655–656. Ekkor azonban a Skót Nemzeti Párt egy parlamenti mandátummal megelőzte a Munkáspártot és mivel az előző ciklustól eltérően akkor nem sikerült megegyezni egy skót lib-lab koalícióban a skót nemzetiek alakítottak kisebbségi pártot, amelyet a skót zöldek két képviselője kívülről támogatott A 2011 májusában tartott regionális és helyi választások eredményei azonban többek között azt is megmutatták, hogy a konzervatív-liberális koalíció problémái főleg a liberálisoknak okoztak vesztességeket, amelyek kihatással voltak a párt pozícióira a két említett régióban is. Skóciában, mivel itt a Munkáspárt is számottevően visszaesett, a skót nemzetiek először szereztek abszolút többséget a skót parlamentben, kifejezve, hogy a régió lakossága inkább bízik a nemzeti pártban, amely jobban képes képviselni érdekeiket, mint a Britanniát vezető konz-lib koalícióban. Sokak szerint a liberálisoktól Skóciában, Glegg és a koalíció népszerűség-vesztessége következményeként, főleg a nemzeti párthoz szavazták át és ezzel elősegítették annak történelmi jelentőségű győzelmét a skót labour felett, amely nem volt képes meggyőző, a skót érdekeknek megfelelő alternatívát állítani a SNP sokszor nacionalista kicsengésű programjával szemben Egyes irónikus hangvételű megfigyelők erre reagálva jegyezték meg: ez Skócia „ajándéka"annak a Munkáspártnak, amely megvalósította a régió devolúcióját. A Skót Nemzeti Párt elvben mindég Skócia függetlensége mellett kardoskodott, de most, miután egyedül kormányoz, kiírhatja a régió jövőjéről, Skócia függetlenségéről szóló népszavazást, ami újabb alkotmányos problémákat is okozhat, bár a felmérések szerint, a skótok nagy többsége nem kívánja az Uniótol történő elszakadást. Walesben a helyzet más, itt a Munkáspárt pozíciói meghatározóak maradtak, bár nem szerzett abszolút többséget a regionális gyűlésben.

IRODALOM

Patrick Diamond: The British Labour Party: New Labour out of Power. In: *The Future of Social Democracy.* Friedrich-Ebert-Stiftung Bonn 2010, 86–99.

Enyedi Zsolt – Körösényi András: *Pártok és pártrendszerek.* Osiris, Budapest, 2001.

Morris P. Fiorina: Coalition Governments, Divided Governments and Electoral Theory. In: Governance. July 1991. 236–249.

Martin Laffin: Coalition-Formation Centre-Periphery Relations in National Political Party. *In: Party Politics,* 2007., vol 13, No. 6., 651–668.

Rick Muir: Coalition: A new era in British Politics. *Public Policy research.* March May 2010., 17–18.

Mark Oaten: *Coalition.* Harriman House LTD. 2007., 346.

Kate Parminter and Neil Sherlock: *The Liberal Democrats journey into goverment, public policy research.* March-May 2010., 18–19.

Sven-Oliver Proksch and Jonatan B. Slapin: Coalition Formation and the 2005 German Election. In: *West European Politics*.Volume 29., Number 3., May 2006, 540–558.

Richard Rose: Electoral Reform: What are the Consequences? In: Britain's Constitutional Future (Frank Vibert szerk.). IEA 1991, 115–147.

Sajtó források

Koalíciós problémák: *guardian.co.uk,* 2010. május 10., május 13., augustus 20., december 16., *guardian.co.uk/ The Observer,* 2011. május 8.

The House, 2010 szeptember 20., 2011. január 4., 17.,

Gazdaság: *guardian.co.uk,* 2010. szeptember 2., 8., 2011. január 4., 26., 27.

The House, 2010. octóber 18., november 1.

Választási rendszer: *guardian.co.uk,* 2010. december 29., 2011. február 19., március 13.

The House, 2010 június 14.

Népszavazás: *guardian.co.uk,* 2011. május 6.

Tandíj és Egészségügy: *guardian.co.uk,* 2010. december 10., 12., 2011. január 30.